

LA MISSION BELGE EVANGÉLIQUE
DE BELGISCHE EVANGELISCHE ZENDING

A
CHAQUE SECONDE
PENDANT LES 24 HEURES
DE LA JOURNÉE ET LES
365 JOURS DE L'ANNÉE
UNE BIBLE
OU UNE PORTION DE
LA BIBLE EST
VENDUE DANS LE
MONDE.

La Parole de Dieu
Au début du 19e siècle il
n'y avait que 24 versions
de la Bible en français et
des portions complètes en
200 langues d'ailleurs.
En 1900 le chiffre était à 200.
Aujourd'hui 12.500 versions
en sont en cours et 250
langues d'ailleurs.
Ces trois mille et plus sont en vente.

KADOC-

nieuwsbrief

2010/3

Tentoonstelling “En leid ons in bekoring. Religie en reclame”

Reclamemakers hanteren regelmatig religieuze symbolen en bijbelse verhalen om de consument te verleiden. Zusters en paters, Jezus en zijn apostelen tijdens het Laatste Avondmaal, de biechtvader en zelfs boeddhistische monniken, ... allen dienen ze van tijd tot tijd een hoger commercieel doel. Ze prijzen (uiteraard?) abdijbieren en -kazen aan, maar voorts ook frisdranken, gsm-abonnementen en zelfs lingerie. Nog tot 19 juni toont KADOC zulke ‘religieuze’ campagnes op de tentoonstelling “En leid ons in bekoring. Religie en reclame”. Aan de hand van tijdschriftadvertenties, radiospots en televisiecommercials ontdekt u een bijzonder facet uit de wereld van de reclame.

Inhoud / 4 Onbekend is onbemind. Workshop over het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed / 10 De bruine paters. Archief Vlaamse Minderbroeders / 16 Protestants erfgoed. Evadoc & KADOC /

*Cover: stand van de Belgische Evangelische Zending op de werelddtentoonstelling in Luik in 1930.
P. 3: Campagne van Oxfam Fairtrade 2006. Een beeld uit de KADOC-tentoonstelling “En leid ons in bekoring”.
[© Oxfam Fairtrade]*

Extra vierge

"Palestijnse olijfolie van eerste persing: wonderbaarlijk dat ze nog tot in Vlaanderen geraakt. Eerlijke handel is een zegen voor de boeren in het Zuiden om het leefbaar te houden."

(Geena Lisa)

Oxfam

FAIRTRADE

Onbekend is onbemind

Workshop over het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed

Karim Ettourki

Het migrantenmiddenveld in Vlaanderen is niet alleen zeer divers, het heeft ook diepe historische wortels en vervult diverse, vaak mediërende functies. Migrantengemeenschappen beleven hun culturele identiteit in organisaties en verenigingen. Ze vinden er een ontmoetingsplaats en verdedigen er hun belangen. Het erfgoed van dat middenveld is echter uitermate bedreigd. In 2008 gingen Amsab-ISG en KADOC van start met het project 'Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed in Vlaanderen'. Het realiseert een repertorium van het hedendaagse en historische migrantenmiddenveld in Vlaanderen en van de daar bewaarde erfgoedgehelen. Aan het eindpunt van de eerste fase van dat project, gefinancierd door het FWO-Max Wildiersfonds, vond eind februari een workshop in het Vlaams Parlement plaats.

Die studietweedaagse kreeg als titel 'Het vergeten middenveld? Migrantenorganisaties en hun erfgoed' mee. Op vrijdag 26 februari werd een stand van zaken geboden van recent historisch en sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar enkele migrantengemeenschappen in Vlaanderen. Diverse onderzoekers analyseerden de verschillende migratiegolven en de manifestatie van middenveldorganisaties binnen de samenleving. Op zaterdag 27 februari kregen de verenigingen en hun erfgoed zelf de hoofdrol.

Migratieonderzoek: stand van zaken

Na de verwelkoming door Jan De Maeyer (KADOC-K.U.Leuven) gaf Frank Caestecker (UGent) op vrijdag het startschot met een inleidende lezing over de geschiedenis van migratie naar België en Nederland. Caestecker benadrukte dat er ondanks bepaalde overeenkomsten ook wel degelijk verschillen zijn tussen het immigratieverleden van de twee landen. Nederland heeft bijvoorbeeld veel langer dan België koloniale migranten aangetrokken. Niettemin was België in de eerste helft van de twintigste eeuw veel attractiever dan zijn noorderbuur. Caestecker bracht de fluctuerende migratiegolven in verband met de economische situatie in de vorige eeuw. Die gaf aanleiding tot het versoepelen of verstrengen van het migratiebeleid.

Met de uiteenzetting van Antoon Vrints (UGent) over de Duitse gemeenschap in België tussen 1870 en 1920 werd het onderwerp onmiddellijk een heel stuk verder terug in de tijd geplaatst. Voor de reconstructie van de Duitse gemeenschap baseerde Vrints zich op de archieven van de vreemdelingenpolitie. Uit zijn onderzoek blijkt dat de Duitsers zich vooral vestigden in de provincies Luik, Brabant en Antwerpen. In deze periode richtten ze tal van organisaties op. Scholen, religieuze instellingen, caritatieve initiatieven, zangkoren en verschillende kranten maakten onderdeel uit van die dynamische migrantengemeenschap. Aan dat bloeiende verenigingsleven kwam na de Eerste Wereldoorlog een einde. De nasleep van de oorlog en de bijbehorende stigmatisering van de Duitse verenigingen als collaborateurs van de bezettingsmacht werden ze fataal. Dat mondde uit in de ontmanteling van de Duitse verenigingen.

Die afloop vinden we ook terug in het verhaal van Veerle Vanden Daelen (UA) over de Joodse migranten in Antwerpen en hun organisaties. Die waren tijdens het interbellum in belangrijke mate gemodelleerd op het verenigingsleven in Oost-Europa, waaruit het

merendeel van de Joodse migranten afkomstig was. De judeocide tijdens de Tweede Wereldoorlog vernietigde die structuren en ging ook gepaard met een aanzienlijk verlies aan archiefmateriaal. Na de oorlog kwam het verenigingsleven echter verrassend snel weer op gang. De soms terughoudende houding van sommige organisaties om hun archieven open te stellen en het ontbreken van expertise rond archivering kunnen echter een obstakel vormen voor onderzoekers. Een lichtpunt daarbij zijn de aanvullende archieven die bewaard worden in het buitenland, zoals in Amerika en Israël.

Netwerken, breuklijnen en virtuele gemeenschappen

Net zoals de Joodse migranten bouwden de Turken volgens Meryem Kanmaz (ECICV) onmiddellijk na hun aankomst in West-Europa netwerken uit. De wijze waarop de Turkse gemeenschap zich organiseerde, was ook hier een spiegelbeeld van de situatie in het land van herkomst. Kanmaz spreekt in deze context eerder van netwerken en invloedssferen dan van strikte organisaties. De migranten uit de Anatolische provincies vormden een hecht netwerk door een gemeenschappelijke taal, iets wat bijvoorbeeld ontbreekt bij de Marokkaanse migranten. Ondanks die interne cohesie zijn er wel degelijk ideologische en religieuze breuklijnen, die veelal terug te voeren zijn op de situatie in Turkije. Kanmaz benadrukt echter dat die grenzen en sferen steeds vager worden. In deze context wijst ze op het traditionele leiderschap met minder ruimte voor ontwikkelingen en sterke hiërarchie versus de jongere en dynamische voorgangers.

Met Hannelore Roos (K.U.Leuven) werd de focus meer naar het oosten verlegd. Zij analyseerde de Indiase gemeenschap in Vlaanderen. Hoewel die diaspora relatief jong is, bestonden al in de jaren 1960 Indiase studentenverenigingen. Recentelijk groeiden belangrijke gemeenschappen in steden als Brussel, Antwerpen en Luik. In de Limburgse fruitstreek hebben zich vooral Sikhs uit de provincie Punjab gevestigd. In Sint-Truiden beschikken ze over een eigen tempel. Een tweede groep is actief in de Antwerpse diamanthandel. Ze komen overwegend uit de provincie Gujarat en zijn vooral aanhangers van het jaïnisme. Tot slot is er de meer heterogene groep van Indiase IT-professionals, die volgens Roos een soort virtuele gemeenschap vormen. Het verenigingsleven bij de Indiërs is veelal religieus verankerd en draait rond het in stand houden en doorgeven van cultureel-religieuze tradities.

Jozefien De Bock (EUI-Firenze) en Annemarie Cottaar (IISG-Amsterdam) namen de Marokkaanse migratie onder de loep in respectievelijk België en Nederland. De twee onderzoeksters relativeerden de impact van de officiële werving van Marokkaanse migranten in de jaren 1960. Velen van hen kwamen naar België met een toeristenvisum. Ook in Nederland is het aandeel spontane migranten aanzienlijk. De Marokkaanse migranten waren geen passieve schakels in een door de overheid aangestuurd migratieproces: velen hebben de oversteek bewust gemaakt, op zoek naar betere leefomstandigheden voor zichzelf en hun familie. Gradueel groeiden er ontmoetingsplaatsen: theatergezelschappen, sportverenigingen en moskeeën. Dezelfde tendens werd opgemerkt voor de Belgische situatie, al staat het onderzoek naar het Marokkaanse verenigingsleven in België en zeker in Vlaanderen nog in de kinderschoenen.

Idesbald Goddeeris (K.U.Leuven) sloot de eerste dag af met een uiteenzetting over de Poolse migratie naar België. Die gemeenschap werd onderzocht vanaf het begin van de jaren 1920 en werd getekend door verschillende breuklijnen. Ze telde mijnwerkers en intellectuelen, communisten en anticomunisten, joden en katholieken en was

gevestigd in steden en mijnbekkens. In zijn referaat behandelde Goddeeris de niet-joodse Polen en vertrok vanuit de overkoepelde initiatieven die door de jaren heen zijn opgezet als poging om de verschillende kloven in de Poolse diaspora te overbruggen. Bij gebrek aan goed ontsloten bronnenmateriaal in België maakte hij vooral gebruik van archieven in Londen en Warschau. Goddeeris besloot zijn uiteenzetting met twee pertinente vragen. Hoe representatief zijn de organisaties van migranten en wie heeft belang bij de oprichting en uitbouw ervan? Goddeeris schat de aanhang van het Poolse middenveld in historisch perspectief op ca. 10%. Bepaalde organisaties werden ook duidelijk vanuit het land van herkomst aangestuurd.

*Zicht in het lokaal van de
Associazione Nazionale
Alpini in Winterslag.*

Het middenveld en zijn erfgoed Op de tweede dag van de workshop presenteerden Karim Ettourki (KADOC) en Piet Creve (Amsab-ISG) samen de eerste resultaten van het stafkaartproject. De verenigingen en hun erfgoed werden toegelicht en de gegevensverwerking werd geïllustreerd aan de hand van de ODIS-databank. In totaal werden 57 verenigingen en 40 erfgoedcollecties geprospecteerd/geregistreerd. Aansluitend namen vertegenwoordigers van diverse middenveldorganisaties het woord. Fernando Marzo van de Associazioni Cristiane dei Lavoratori Italiani (ACLI) beet de spits af. ACLI is opgericht na de Tweede Wereldoorlog als een sociale organisatie om de katholieke Italiaanse migranten te omkaderen. In België werkte ACLI samen met de christelijke werknemersbeweging. Uit het betoog van Marzo bleek een grote interesse en inzet voor de bewaring en ontsluiting van het eigen cultureel erfgoed. Samen met bevoegde instellingen wil hij daar verder werk van maken.

De Poolse Unie van België (1923) werd voorgesteld door Czesław Sz kudlarski en Norbert Ziembicki. Ze overkoepelde een uitermate bloeiend en divers Pools verenigingsleven, met onder meer turnkringen, scholen, zangkoren, schuttersgilden en vrouwenwerkingen in nagenoeg alle mijncités. Van de vroegste verenigingen is echter weinig erfgoed bewaard gebleven. Het leeuwendeel dateert uit de periode na de Tweede Wereldoorlog en werd gecentraliseerd bij de Poolse Unie te Beringen-Mijn. Die erfgoedgehelen documenteren vooral de Poolse aanwezigheid in de Limburgse mijnstreek. Fragmentarisch worden er echter ook collecties bewaard uit het Franstalige deel van België, zoals handgemaakte vaandels van de reeds verdwenen Poolse Unies van Elouges of Dampremy. Voor de collectie wordt een bestemming gezocht. De vereniging overweegt een overdracht van haar uitgebreide bibliotheek naar Polen, het andere materiaal dient evenwel lokaal verankerd te worden.

De Federatie van Marokkaanse Verenigingen (FMV) werd opgericht als reactie op de overwinning van extreem-rechts in Vlaanderen in 1991. Mohamed Chakkar, huidig voorzitter van de koepel, schetste kort de historiek en de werking van de organisatie. Ondanks tal van culturele activiteiten verschilt de actieradius van deze vereniging van de andere spelers in het veld. De koepel besteedt veel aandacht aan sociaaleconomische thema's: werkloosheid en discriminatie op de arbeidsmarkt, schoolachterstand en huisvesting. De bewaring en ontsluiting van het erfgoed vormen geen prioriteit binnen de werking van de koepel. Veel materiaal is al in de container terechtgekomen, zo moest Chakkar met pijn in het hart bekennen. Er is dringend nood aan ondersteuning en sensibilisatie.

De katholieke en culturele vereniging Slomšek stelde de Sloveense gemeenschap voor. Die behoort samen met de Poolse tot de oudste migrantenpopulaties in Limburg. De eerste Slovenen vonden hun weg naar het Limburgse koolmijnbekken de jaren 1920. Volgens voorzitter Stani Revinšek zijn de Slovenen bijzonder goed geïntegreerd in de Belgische samenleving, maar ze koesteren wel hun culturele tradities. Ondanks hun relatief kleine aantal wisten ze door de jaren heen een bruisend verenigingsleven uit te bouwen in de cités. Dit jaar viert de vereniging Slomšek haar 50ste verjaardag, een aanleiding om het Sloveense erfgoed in Vlaanderen nadrukkelijk voor het voetlicht te brengen. Daartoe zoekt de vereniging naar samenwerking.

Erfgoed- initiatieven

In de namiddag kwamen vier erfgoedprojecten aan bod. De Erfgoedcel Mijn-Erfgoed presenteerde haar werking rond de geschiedenis en het erfgoed van de migratie in de regio. Onderzoekster Ching Lin Pang (K.U.Leuven-HEC-ULg) nam de Chinese gemeenschap in Antwerpen onder de loep. Er is een actief verenigingsleven dat voor de buitenwereld nog vrij onbekend is. Er groeit stilaan meer openheid en die gaat gepaard met culturele profilering. De viering van het lente- en maanfeest is vandaag toegankelijk voor het grote publiek. De Gentse organisatie Nakhla stelde het project 'Gentse Gasten' voor, het verhaal van de eerste generatie Marokkaanse migranten in Gent. Dat project mondde uit in een documentaire, een theatervoorstelling en een fototentoonstelling over de Marokkaanse pioniers in de stad. Het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel (AMVB) sloot dit onderdeel van het programma af. Die instelling organiseerde in het kader van het project 'Herinnering en Migratie' diverse initiatieven, bijvoorbeeld een cursus erfgoedzorg gericht op de in Brussel gevestigde koepelstructuren.

Conclusies De tweedaagse studiebijeenkomst werd afgesloten met een rondetafel, o.l.v. Geert Van Goethem (Amsab-ISG). Daarin werden vragen uit het publiek beantwoord en gingen de initiatiefnemers in gesprek met de verenigingen. Ten slotte werden ook pertinente conclusies geformuleerd. Zo kon worden vastgesteld dat het onderzoek nog vrij weinig belangstelling heeft getoond voor het historische en actuele migrantenmiddenveld. Nochtans vormen de verschillende organisaties een sociale realiteit in Vlaanderen en vervullen ze belangrijke functies, niet louter binnen de betrokken gemeenschappen, maar ook tussen hen en de bredere samenleving. Onderzoek kan bijdragen tot een beter begrip van de complexe processen van migratie en integratie. Het levert belangrijke inzichten, complementair aan de studie van het migratiebeleid en van individuele ervaringen. Structureel, ideologisch en operationeel werden de betrokken verenigingen niet zelden beïnvloed en/of gekenmerkt door de situatie in het land van herkomst. Daarom moet de dynamiek van dat middenveld ook gevaloriseerd worden in een internationale context, waarbij men de fluctuerende relaties met het moederland niet uit oog mag verliezen.

Dat laatste geldt vanzelfsprekend ook voor het erfgoed dat door deze organisaties werd geproduceerd en bewaard. Dat is rijk, zeer divers, maar ook uitermate bedreigd. De getuigenissen op de workshop maakten duidelijk dat het hoog tijd is voor actie. De voorlopige resultaten van het stafkaartproject van Amsab en KADOC bewijzen de nood aan expertise en ondersteuning van de organisaties. Er dringt zich een actieplan op om op duurzame wijze dat erfgoed te kunnen ontsluiten en valoriseren. Daarvoor is samenwerking tussen de verschillende actoren op het veld noodzakelijk. De band en samenwerking tussen onderzoekers, bevoegde bewaarinstituten en het betrokken middenveld zijn daarbij essentieel. Met het stafkaartproject werd de basis gelegd voor een duurzaam vervolgproject waarin het erfgoed van het migrantenmiddenveld op een verantwoorde wijze zijn plaats kan krijgen in Vlaanderen.

De bruine paters

Archief

Vlaamse Minderbroeders

Jo Luyten

Tot voor enige decennia waren de ‘bruine paters’ een alomtegenwoordig beeld in onze Vlaamse steden en gemeenten. In de talrijke stadskloosters verbleven een groot aantal minderbroeders. De kloosterlingen legden zich op vele vlakken van het pastorale veld toe en hadden onder andere via hun druk bezochte biechtstoelen, veelvuldige preekbeurten en uitgebreide Derde-Orde-werking een grote invloed op de katholieke samenleving. Vandaag ondervinden ook de Vlaamse minderbroeders de gevolgen van het dalende aantal roepingen en de vergrijzing van hun gemeenschappen. 2009 was voor de Sint-Jozefprovincie van de Vlaamse minderbroeders het jaar waarin het project ‘Globale inventarisatie en voorbereiding herbestemming archief en archiefbibliotheek Vlaamse Minderbroeders Sint-Truiden’ werd afgerond. In opvolging daarvan besliste het provinciebestuur het archief en de audiovisuele collectie van de minderbroeders in januari 2010 bij KADOC in bewaring te geven. De rijke archiefbibliotheek werd aan de hand van het wetenschappelijk overwogen plan over diverse bewaarinstellingen herbestemd.

In januari 2006 werd door de provinciale oversten van de Vlaamse minderbroeders, in samenspraak met KADOC, de erfgoedproblematiek in hun kloosterprovincie geanalyseerd. Tijdens dat overleg werd gezocht naar een oplossing voor de toekomstige conservatie en valorisatie van het rijke ‘papieren patrimonium’ van de orde in Vlaanderen.

KADOC detacheerde van oktober 2006 tot eind september 2009 een archivaris bij het provinciaal archief te Sint-Truiden en stond in voor de globale inventarisatie van het archief, de audiovisuele collectie en de omvangrijke archiefbibliotheek. Diverse specialisten uit zijn erfgoedafdelingen verleenden bijstand bij die omvangrijke opdracht. Bestaande inventarissen, plaatsingslijsten en catalogi werden met nieuwe overdrachten aangevuld en gecentraliseerd in één corpus als bestandsoverzicht van het archivalisch-documentaire bezit van de Vlaamse minderbroeders. Op basis daarvan werd een herbestemmingsvoorstel uitgewerkt. Ook werden er hoogdringende materiële ingrepen, zoals de verpakking in zuurvrij materiaal, uitgevoerd.

Minderbroeders Op het Pinksterkapittel van 1217 zond Giovanni Bernardone of de H. Franciscus (1182-1226) zijn volgelingen vanuit Assisië naar alle windstreken uit. Enkele jaren later vestigden de eerste minderbroeders zich in de Lage Landen. Een eerste vermelding van de aanwezigheid van franciscaanse ordelieden in Sint-Truiden vindt men in de abdijkroniek van de benedictijnen van de Sint-Trudo-abdij (1226). Als bedelorde verspreidden de minderbroeders zich vlot over tal van steden. In de achttiende eeuw bestreken drie kloosterprovincies het grondgebied van het huidige België. In onze contreien behoorden de minderbroeders tot de recollecten observantie, een strenge en contemplatieve navolging van de franciscaanse orderegel.

In 1833 speelden resterende kernen van Sint-Truidense en Tieltsse recollecten een toonaangevende rol bij de heropleving van hun orde in België. In Sint-Truiden kregen vele generaties theologanten hun opleiding en hun priesterwijding. Vandaag telt de Vlaamse provincie tien kloosters/huizen, negen in Vlaanderen en één in Corsica.

Provinciaal archief Het archief van de Vlaamse minderbroeders bestrijkt in zijn totaliteit 260 strekkende meter. Het geheel bestaat uit twee, wat kunstmatig gecreëerde, onderdelen. Het eerste bevat de franciscaanse archiefstukken uit het ancien régime, of beter gesteld die stukken daterend van vóór de oprichting van de Belgische Sint-Jozefprovincie (1842). De tweede afdeling bevat de bescheiden uit de negentiende en twintigste eeuw, samen met uit het eerste deel overgebrachte en ingevoegde documenten uit het ancien régime.

Het archiefgedeelte ‘ancien régime’ draagt de gevolgen van de veeleer documentalistische aanpak van de vroegere archivarissen. Belangrijke dossiers en documenten uit het ancien régime werden door hen immers uit dat archiefdeel gelicht en op meer thematische wijze geïntegreerd in bijvoorbeeld de huisarchieven van het archiefbestand negentiende-twintigste eeuw. Het ancien-régimegedeelte bevat nog in hoofdzaak het zeven- en achttiende-eeuwse bestuursarchief van de oude kloosterprovincie S. Ioseph in Comitatus Flandriae, het gebied van de huidige provincies Oost- en West-Vlaanderen. Het werd vanaf de jaren 1950 systematisch aangevuld met archiefstukken uit andere kloosterprovincies, onder andere uit de Provincia Germaniae Inferioris, zeg maar het huidige gebied van Brabant en Limburg. Het archief omvat, naast contactdossiers met de verschillende ministers-generaal, de lokale gardiaans en diverse kerkelijke en wereldlijke instanties, ook nog tal van thematisch aangelegde administratieve dossiers. De bundels inzake de contacten met vrouwenkloosters uit de franciscaanse spiritualiteit (clarissen-coletienen, urbanisten, penitenten-recollectinnen, grauwezusters, annonciaden en conceptionisten) bijvoorbeeld bevatten voor het genderonderzoek bijzonder interessante stukken.

Een omvangrijk deel van het provinciale bestuursarchief ‘negentiende-twintigste eeuw’ beruiste sedert 1842 nagenoeg ononderbroken in het klooster van Sint-Truiden. Op 11 mei 1940 ging het hele klooster - met inbegrip van de immense bibliotheek en het archief van de provinciale administratie - bij een oorlogsbombardement in de vlammen op. Voor de vroegste periode van de Belgische Sint-Jozefprovincie (1842-1940) bevat het bestuursarchief dan ook vrijwel geen authentieke stukken meer.

Het Werk der Foorreizigers en Rondtrekkenden was een van de vele apostolaatswerken van de minderbroeders. Kardinaal Mercier was in 1920 aanwezig op de plechtige communie van enkele zigeunerkinderen.

Anno 2010 is het archiefbestand ‘negentiende-twintigste eeuw’ opgedeeld in een aantal deelarchieven, onder andere administratieve stukken van de minister-provinciaal, het archief van de provinciale econoom en een uitgebreide reeks persoonsdossiers van minderbroeders van de Belgisch/Vlaamse kloosterprovincie. Het archiefbestand bevat ook de overdrachten van (opgeheven) residenties en kloosters van de minderbroeders in België, 45 in totaal en vullen de leemte die ontstond door de brand van 1940 deels aan. Het gaat onder andere om kloosterkronieken, briefwisseling met kerkelijke en wereldlijke instanties, financieel-boekhoudkundige stukken, ledenadministratie en veel documentair materiaal over de geschiedenis van het klooster of residentie. De kloosterarchieven bevatten echter niet uitsluitend materiaal uit de negentiende en twintigste eeuw. Ook stukken uit het ancien régime (bijvoorbeeld kronieken en professieregisters) kregen, zoals hoger gezegd uitgaande van een documentalistische visie op archiefontsluiting, hun plaats in dit huizenklassement.

Naast persoonsarchieven van overleden minderbroeders bevat het archief ook de nalatenschap van enkele externen, onder andere het archief van de voormalig deken van Bilzen, Jan Paquay, neef van Valentinus Paquay (H. Paterke van Hasselt).

De diverse franciscaanse apostolaatswerken zijn ook goed *Ontspanning voor de Turn-
vertegenwoordigd. Het betreft onder meer het archief van het houtse fraters in Corsendonk.* Commissariaat van de seculiere Derde Orde en diverse archieven van Derde-Ordeafdelingen te lande, het archief van het Werk der Vlamingen (Montignies), het archief van het Werk der Foorreizigers en Rondtrekkenden, de (selectieve) archieven van een viertal onderwijsinstellingen (H. Hart Heusden, Sint-Antonius Lokeren, Pastoor van Ars Rekem en Champagnat Brussel) en het archief betreffende de *Cura Monialium* (clarissen, grauwezusters, penitenten,annonciaden, conceptionisten ...). In het deelarchief ‘negentiende-twintigste eeuw’ wordt ook een aanzienlijke reeks documentaire dossiers bewaard.

Instituut voor Franciscaanse Geschiedenis

Vanaf de late jaren 1940 werd het provinciaal archief van de minderbroeders op een verregaande wijze geïntegreerd in de werking van het Instituut voor Franciscaanse Geschiedenis. Daardoor zijn vanuit diverse onderzoekspistes archiefstukken uit deelbestanden samengebracht en vermengd, wars van de oorspronkelijke thematische of periodieke grenzen. Er ontstond als het ware een mix van origineel en documentair materiaal. Die bundels werden vaak verder aangevuld met transcripties uit archieven en documentatiebestanden. Door de talrijke geschiedkundige activiteiten, ontplooid door de minderbroeders, onder andere in het kader van de redactie van het tijdschrift *Franciscana*, trad steeds vaker een vermenging op van origineel archiefmateriaal en (restanten van) eigen onderzoeksdossiers of documentatie van de historici.

In 2006, bij de start van het ontsluitings- en herbestemmingsproject, is ervoor geopteerd om de bestaande toestand van ontsluiting en de bijbehorende instrumenten te respecteren en te behouden. Slechts in een beperkt aantal gevallen werd de bestaande toestand geremedieerd.

Onderzoek Inhoudelijk levert het archief van de Vlaamse minderbroeders voor tal van onderzoekers interessant bronnenmateriaal op. Niet alleen historici die de orde-, missie- en plaatselijke geschiedenis van de minderbroeders onder de loep nemen, vinden vlot bronnenmateriaal in het Sint-Truidense provinciearchief. Het uitgebreide materiaal laat bovendien de genealogische en prosopografische studie van individuele medebroeders, alsook van specifieke apostolaatswerken toe.

Opvang van vluchtelingen uit Aarschot in het klooster van Schaarbeek bij het begin van de Eerste Wereldoorlog.

Het archief bevat een bijzonder rijke iconografische collectie. Vermeldenswaard zijn de grote reeksen foto's met betrekking tot individuele minderbroeders, hun kloosters en apostolaatswerken. Het missiewerk van de Vlaamse minderbroeders in China en Congo is onder andere aan de hand van een uitgebreide collectie waardevolle glasplaten bestudeerbaar. Een deel ervan werd onlangs al in KADOC tentoongesteld.

Het archief is raadpleegbaar mits toelating van de minister-provinciaal van de Vlaamse minderbroeders.

Protestants erfgoed

Evadoc & KADOC

Aaldert Prins

Als Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving verruimde KADOC al enkele jaren geleden zijn klassieke werkingsterrein. Sindsdien ging de aandacht niet alleen uit naar het erfgoed dat samenhangt met de katholieke levensbeschouwing, maar ook naar dat van andere christelijke denominaties. De verbreding naar het protestantse erfgoed lag het meest voor de hand en werd in 2009 ook structureel verankerd.

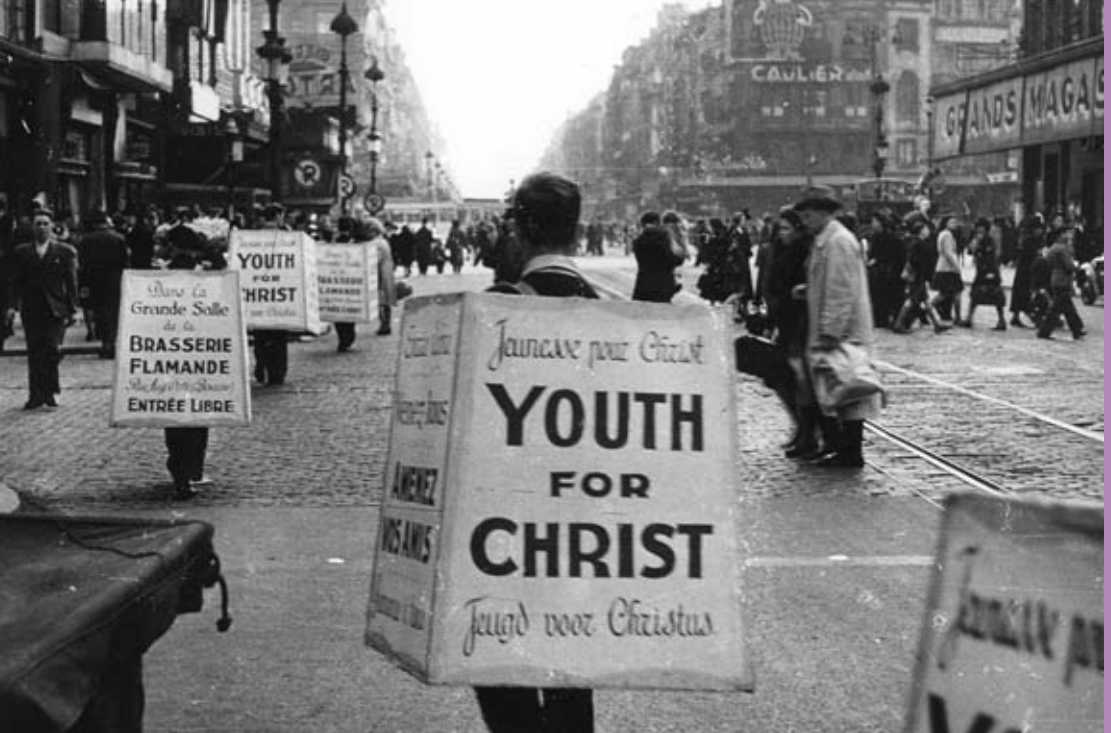
Bijkomende financiële middelen van de Vlaamse overheid maakten de aanwerving van een deeltijdse kracht mogelijk, wat belangrijke impulsen aan deze themawerking verleende. Met de vzw Evadoc werd een protocol afgesloten dat de modaliteiten van de samenwerking met de protestants-evangelische gemeenschap(en) regelt. Een Stuurgroep KADOC-Evadoc zet de krijtlijnen van de werking uit en zorgt voor de opvolging. De eerste erfgoedvruchten van dat partnerschap werden intussen geplukt. KADOC rekent erop dat in de loop van de volgende jaren deze opening naar de protestants-evangelische religie en kerken ook de samenwerking met nog andere niet-katholieke erfgoedgemeenschappen mogelijk zal maken.

Een coproductie vzw Evadoc-KADOC

Al vooraleer KADOC in beeld kwam, leefde er in protestants-evangelische milieus een terechte vrees dat belangrijk erfgoed van de eigen gemeenschap in België verloren zou gaan. Er waren al geruime tijd plannen om een archief- en documentatiecentrum op te richten, maar die werden nooit geconcretiseerd. Vanaf 2005 trok de Evangelische Theologische Faculteit (ETF) in Heverlee de kar. Ook de Federale Synode van Protestantse en Evangelische Kerken in België (FS), die de protestants-evangelische beweging bij de overheid vertegenwoordigt, werd bij dat overleg betrokken. Na verloop van tijd kwamen ook de eerste gesprekken met KADOC op gang. Dat ruime overleg leidde uiteindelijk tot de oprichting van de vzw Evadoc op 26 mei 2009. Evadoc moet uitgroeien tot een centrum dat zich richt op de verzameling, ontsluiting en preservatie van protestants-evangelisch erfgoed in Vlaanderen in zijn Belgische en internationale context vanaf de negentiende eeuw. Tevens wil het als een feitelijk expertisecentrum de archiefvormers die behoren tot de protestants-evangelische geloofsgemeenschap bijstaan met advies en vorming. Het werkt daarbij in ruime mate samen met KADOC, dat onder andere zijn ontsluitingssystemen en expertise ter beschikking stelt, de bewaring van de collecties op zich neemt en de infrastructuur aanbiedt voor raadpleging en onderzoek.

Het samenwerkingsprotocol KADOC-Evadoc en de deeltijdse medewerker voor het protestants-evangelische themaveld kaderen in het Erfgoeddecreet van de Vlaamse Gemeenschap d.d. 23 mei 2008. Dat maakte een structurele samenwerking mogelijk op het vlak van het beheer, het behoud en de valorisatie van het erfgoed van de kerken en organisaties die behoren tot de protestants-evangelische eredienst. De aandacht gaat naar diverse categorieën van roerend erfgoed: archieven van organisaties en personen, audiovisuele materialen en publicaties. Hun beheer en bewaring worden ofwel ter plaatse ondersteund ofwel wordt er over een herbestemming onderhandeld.

Eerste aanwinsten De deeltijdse medewerker voor het protestants-evangelische erfgoed ging in september 2009 aan de slag. Hij brengt dat erfgoed in kaart via de webdatabank ODIS. In enkele maanden tijd bewerkte hij ook de overdracht van belangrijke erfgoedgehelen. Zo werden alle jaargangen van het in 1945 opgerichte tijdschrift *De Kruisbanier* verworven dat sedert zijn ontstaan op een onafhankelijke wijze bericht over wat er beweegt in protestants-evangelisch Vlaanderen. Ook drie belangrijke archieven werden reeds bij Evadoc in bewaring gegeven en worden momenteel ontsloten op KADOC: dat van de Belgische Evangelische Zending, van de Belgische afdeling van de internationale jongerenbeweging Operatie Mobilisatie en Wycliffe-België.

Propaganda in Brussel voor het eerste bezoek van de Amerikaanse predikant Billy Graham, 1946.

De Belgische Evangelische Zending werd in 1918 opgericht door het Amerikaanse echtpaar Ralph en Edith Norton en kwam voort uit hun betrokkenheid bij de situatie van de Belgische soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ze boden vanuit Londen de soldaten zowel materiële als geestelijke hulp aan. Daardoor ontstond een groeiende stroom correspondentie, waardoor de Nortons genoodzaakt werden secretaresses in dienst te nemen om alle brieven te beantwoorden. In 1918 waren in totaal tien secretaresses in dienst van het hoofdkantoor om de grote stroom brieven te kunnen beantwoorden. Het archief bevat een paar honderd brieven van frontsoldaten, krijgsgevangenen en in Nederland geïnterneerde Belgische soldaten. Hoewel dat een fractie is van alle ontvangen correspondentie, geven ze toch een goed beeld van de werkzaamheden van de Nortons en hoe de soldaten daarop reageerden. Op vraag van verschillende soldaten werd besloten om na afloop van de oorlog zich in België te vestigen. De organisatie kreeg de naam Belgische Evangelische Zending (BEZ) en is er in haar 90-jarig bestaan in geslaagd op tientallen plaatsen in Vlaanderen, Wallonië en Brussel protestants-evangelische kerken te stichten. Het omvangrijke organisatiearchief wordt momenteel geïnventariseerd.

Operatie Mobilisatie (OM) is een internationale organisatie die vooral met jongeren het christelijk geloof wereldwijd en in woord en daad tracht te verspreiden. In 1964 werd in België een afdeling opgericht. OM-België speelde sindsdien een belangrijke rol in de wereldwijde mobiliteit van de organisatie. Vanuit haar garage in Zaventem worden aangekochte of geschonken voertuigen klaargemaakt voor inzet in tal van landen over heel de wereld.

Twée medewerkers van een alfabetiseringsproject van Wycliffe in Benin, ca. 2000.

Wycliffe is een internationale organisatie die taalkundig zendings- en ontwikkelingswerk doet. De organisatie heeft zich tot taak gesteld om bij taalgroepen die nog geen geschreven taal hebben de taal en de cultuur te gaan bestuderen, een schrijftaal voor die taal te ontwikkelen en de mensen van dat volk te helpen bij het verwerven van alle voordelen die de geschreven taal biedt. Het archief van Wycliffe-België bevat materiaal betreffende personen die vanuit België met deze organisatie wereldwijd aan de slag zijn gegaan, alsook de werking van het thuisfront.

Publiekswerking Op 24 april werd inmiddels in de Evangelische Theologische Faculteit in Heverlee een eerste studieochtend ingericht voor de protestants-evangelische erfgoedgemeenschap en andere belangstellenden. De geschiedenis, de identiteit en het erfgoed van de protestants-evangelische kerken stonden daarbij centraal. In het najaar wordt een vormingsdag ingericht waarop basisvaardigheden worden aangereikt om het lokale erfgoed op een verantwoorde wijze te bewaren en te ordenen. Binnenkort zal ook de eerste elektronische nieuwsbrief verspreid worden onder belangstellenden. Via de site <www.evadoc.be> kunt u zich daarvoor inschrijven.

*Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Karim Ettourki / Peter Heyrman / Jo Luyten / Aaldert Prins / Luc Vints / **Vormgeving** / Alexis Vermeylen / **Druk** / Peeters, Herent / **Verschijnt tweemaandelijks** / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / **Kantoor van afgifte** / 3000 Leuven 1 / **Verantwoordelijke uitgever** / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)*

***KADOC** / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / **Adres** / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / **Telefoon** / +32 (0) 16 32 35 00 / **Fax** / +32 (0) 16 32 35 01 / **E-mail** / postmaster@kadoc.kuleuven.be / **Internet** / <http://kadoc.kuleuven.be>*

***Giften voor KADOC** / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.*

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden.

U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.